

Індіанська романтика

З нагоди 25-ліття смерти К. Мая

Минулого місяця пригадала німецька преса 25-ліття смерти Карла Мая, автора, який мав за свого життя мільйони читачів і який утратив їх після смерти так швидко, як це трапляється часто авторам популярних і сенсаційних романів. Був час, коли йшла дискусія про „плягіяти“ Мая, бо хтось повинає джерела, з яких він брав описи подорожей по небачених ним країнах чи позичав щось важніше: мотиви своїх історій, — але і про цю дискусію забули.

К. Май умів розбурхувати уяву молодих читачів не менше сильно, як колись Жіль Верн або Майн Рід. Одною з найбільше екзотичних пружин його повістей були індіани, що мали вже за собою авреол 100-відсоткових героїв. Фенімор Купер показав нам в „Останньому Могіканині“, як такі ге-

Карло Май.

рої повинні виглядати: чесні, сміливі та добрі.

Симпатії для індіан.

У Німеччині спопуляризував індіан Фрідріх Герстекер, що виемігрував до Спол. Держав у 1837 р. і там безпосередньо знайомився з індіанським побутом, захоплений геройською боротьбою диких тубільців, що боролися свої дикі поетичні закутини перед немилосердною зброєю білих піонерів.

Симпатії читача індіанських повістей були завсіди на боці бідних індіан не тільки з чисто сентиментальних причин. Дарма, що ці повісти були романтично підсолоджені в їх основі лежала нехоть до насильної руки займанщиків, що приходять до чужого краю і руйнують його вікову спадщину. Ми читали Купера та Мая в добі, коли вчені навчили нас вірити у нестримний поступ людства. Виходило б, що та вища культура, з якою приходили американці до індіан повинна би була виправдати в наших очах їх похід на дикі первісні оселі. В імені вищої культури сильніші займали завсіди чужі землі, вважаючи себе вищими, тому, що нема нічого кращого, як уважати себе вищим від інших, головню — від своїх ворогів і від тих, коштом яких хочемо себе збагатити.

Почуття справедливости.

Карло Май зміцнював у нас почуття справедливости, природне супроти тих, які зазнають кривди. Водночас індіани виринали в нашій уяві як символ дикої природи, несплямленої людською машиною. Європейський романтизм заціпив у нас „бацила природи“ — пригадав зелень лісів і синяву неба серед сірних каміння і фабричних димів. Може і Май за Купером та Герстекером не перебільшував духових прикмет індіан, що мали ніжне і геройське серце — діти природи — хоч як ми глузували собі з наївности Руссо та Толстого! — таки справді мають кращі інстинкти, ніж ті, що ту природу хотять покрити фабриками, барами і шпиталчми.

Досить глянути на типи індіанських племен в Америці, щоб відчужити симпатію для їх краси, ясшого погляду, всіх тих прикмет крові, що нагадують нам передісторичних предків.

Запах крові.

Популярні повісти про індіан годувалися і годували своїх читачів невмірними мотивами літератури: свободолюбством і запахом крові. Боротьба за свободу опянює масу тим легше, чим сильніше маса відчуває або й бачить довкола себе кров. Новітня доба, що принесла машини, які можуть убивати ворогів на віддаль, не дає нагоди учасникам війни бачити кров — кров стає тільки символом боротьби. І ця змеханізована війна з гарматами супроти яких геройство одиниці важило часто дуже мало, не мала в собі так багато романтичного чару, як війна з індіанами, що вживали ще луків і томагавків, рахували тільки на свою зручність і фізичну силу кожного зокрема.

Пластовий рух — хоч яке це дивне! — завдячує чимало тій індіанській романтиці, виплекуваній повістями, де „червоношкірі“ повзали на череві як ящірки, пнялись на недоступні скелі, затиснювали нитки дружби на ціле життя серед пригод і небезпек.

Така популярна література, як Май виплекала і тугу подорожей, що стала одною з недуг сучасної людини. Так дивно в людській природі проявляється реакція на найздоровіший прояв. На місці, де стояли тихі індіанські оселі стоять нині хмародери з коктейлями. І нові письменники звеличують поезію метрополій, дошукуючись своєрідних пахощів навіть у каналах і шпиталях.